

Val av objekt för foder- och livsmedelskontroll i primärproduktionen

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

Nedan får du veta hur länsstyrelserna väljer ut sina kontrollobjekt för kontroll av efterlevnaden av livsmedels- och foderlagstiftningen hos primärproducenter.

Val av objekt för foder- och livsmedelskontroll i primärproduktionen

Myndigheterna ska kontrollera aktörernas efterlevnad av bestämmelserna i lagstiftningen, förordning (EU) 2017/625.

På den här sidan används ordet aktör för verksamhetsutövare som bedriver primärproduktion och därmed sammanhängande verksamhet. En aktör kan både vara en foderföretagare, en livsmedelsföretagare eller både och, om kriterierna för foderföretag och livsmedelsföretag i EU-förordningarna är uppfyllda. Jägare som är att betrakta som livsmedelsföretagare omfattas också.

Den nationella kontrollplaneringen

Den nationella kontrollplaneringen för primärproduktion tas fram gemensamt av länsstyrelserna, Livsmedelsverket och Jordbruksverket. Här anges vilka branscher som ska kontrolleras ett visst år och hur många aktörer inom varje bransch som ska kontrolleras när det gäller livsmedel och foder.

Kontrollerna fördelas proportionerligt mellan länen i förhållande till hur många aktörer i en specifik bransch som finns i respektive län. Det resulterar i en ettårig nationell kontrollplan som är gemensam för länsstyrelserna.

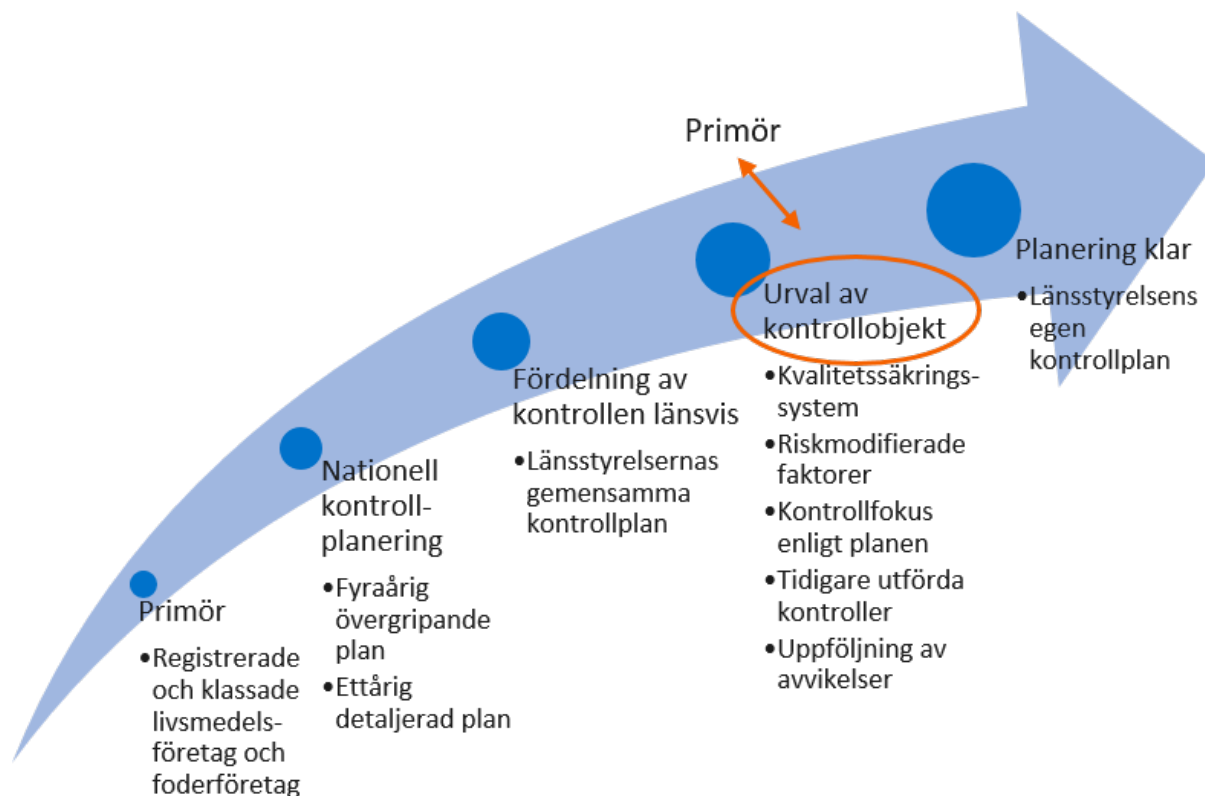
Kontrollplanen anger hur många aktörer inom de utvalda branscherna som ska kontrolleras, eventuellt fokus för kontrollen av branschen och i vilka län kontrollerna ska göras. Den nationella kontrollplanen för primärproduktionen finns på NKP-webben.

Övergripande mål och prioriteringar

Nationell planering av foder- och livsmedelskontroll primärproduktion

Fördelning av kontrollerna mellan länen

Med utgångspunkt från den länsvisa fördelningen upprättar varje län sin egen kontrollplan. Varje länsstyrelse väljer också ut sina egna kontrollobjekt. Processen för den nationella kontrollplaneringen och val av kontrollobjekt beskrivs i bilden nedan.

Kontrollprioritet och riktlinjer för val av kontrollobjekt

Om inget annat anges i den årliga nationella kontrollplaneringen väljs kontrollobjekten ut utifrån huvudsaklig produktionsinriktning. Undantag kan förekomma, men det framgår i så fall av den ettåriga nationella kontrollplanen. Länsstyrelsen ska också ta hänsyn till om aktörerna använder något av de kvalitetssäkringssystem, inklusive nationella branschriktlinjer, som ingår i erfarenhetsmodulen i klassningsmodellen för primärproduktionen. Att myndigheterna ska ta hänsyn till dessa framgår av artikel 9.1 d i förordning (EU) 2017/625.

Urvalet av kontrollobjekt inom en bransch kan också påverkas om det finns särskilda prioriteringar eller fokusområden angivna i kontrollplanen, till exempel till företag som blandar läkemedel i foder eller spannmålsproducenter som lagrar och torkar spannmål.

De parametrar länsstyrelsen måste ta hänsyn till när kontrollobjekten väljas är:

- Vilka branscher som ska kontrolleras det aktuella året
- Om det finns något särskilt kontrollfokus enligt årets kontrollplan
- Om aktören använder eller är ansluten till ett kvalitetssäkringssystem
- Riskmodifierande faktorer
- Om aktören kontrollerats tidigare och resultat från tidigare kontroller

Kontrollobjekten väljs ut med hjälp av uppgifter från livsmedels- och foderanläggningsregistret (Primör).

Länsstyrelsen bör använda prioritets- och erfarenhetsmatrisen som stöd för att välja ut kontrollobjekt inom samma bransch. Generellt ska en aktör som inte är ansluten till ett kvalitetssäkringssystem prioriteras högre i kontrollen än en aktör inom samma bransch som är ansluten till ett kvalitetssäkringssystem. Men även andra faktorer måste vägas in i valet, till exempel om det är en ny aktör, om aktören inte har fått kontroll tidigare, om aktören har kontrollerats nyligen och resultatet av den kontrollen.

Vid valet av kontrollobjekt bör fördelningen så långt det är möjligt följa principerna nedan, med hänsyn tagen till vilka branscher som finns i länet inom varje prioritetsslag, hur många företag de finns i länet inom

dessa branscher och i vilken utsträckning företagen är anslutna till ett kvalitetssäkringssystem.

Prioritetsklass	Erfarenhets-klass A	Erfarenhets-klass B	Erfarenhets-klass C	Erfarenhets-klass D
1	Gul	Orange	Röd	Röd
2	Blå	Gul	Orange	Orange
3	Grön	Blå	Gul	Gul
4	Grön	Grön	Blå	Blå

Högsta kontrollprioritet har röd. Därefter i fallande ordning orange, gul, blå. Lägsta kontrollprioritet har grön.

För branscher i prioritetsklass 1 bör 50 % av kontrollobjekten tillhöra kategori röd, 25 % kategori orange och 25 % kategori gul, så långt det är möjligt.

För branscher i prioritetsklass 2 bör 50 % av kontrollobjekten tillhöra kategori orange, 25 % kategori gul och 25 % kategori blå, så långt det är möjligt.

För branscher i prioritetsklass 3 bör 50 % av kontrollobjekten tillhöra kategori gul, 25 % kategori blå och 25 % kategori grön, så långt det är möjligt.

För branscher i prioritetsklass 4 bör, 50 % av kontrollobjekten tillhöra kategori blå och 50 % kategori grön, så långt det är möjligt.

Kontrollprioriteringen mellan de olika kategorierna är nationell och generell. Eftersom alla branscher och kategorier inte finns i alla län måste varje länsstyrelse därför göra egna anpassningar utifrån de registrerade verksamheter som finns i det egna länet.

Klassning av företag inom primärproduktion

Riskmodifierande faktorer påverkar kontrollen

Vid urvalet av kontrollobjekt ska länsstyrelsen också ta hänsyn till ett antal riskmodifierande faktorer hos enskilda anläggningar. Det är faktorer, eller förhållanden, som avviker från den generella riskvärderingen av en bransch.

Det finns två typer av riskmodifierande faktorer

- de som påverkar planering och urval av kontrollobjekt genom att höja eller sänka kontrollprioriteten, och
- de som enbart påverkar själva genomförandet av kontrollen.

Exempel på en riskmodifierande faktor är försäljning av opastöriserad mjölk direkt till konsumenter. Det höjer kontrollprioriteten för företaget, jämfört med andra företag i branschen.

En del riskmodifierande faktorer är obligatoriska uppgifter som företagaren lämnar i samband med registrering eller som kräver särskild registrering eller godkännande. Exempel på en sådana riskmodifierande faktorer är försäljning av opastöriserad mjölk direkt till konsumenter eller egen blandning av läkemedel i foder. Andra måste länsstyrelsen skriva in manuellt i anläggningsregistret (Primör) när myndigheten får information om den riskmodifierande faktorn, till exempel vid en offentlig kontroll. Torkning och lagring av spannmål på gården och försäljning av små mängder primärprodukter direkt till konsumenter och lokala detaljhandelsanläggningar enligt 45-57 §§ och 60-75 §§ i LIVSFS 2005:20 om livsmedelshygien är två exempel på detta.

Riskmodifierande faktorer som påverkar valet av kontrollobjekt

Följande aktiviteter eller förhållanden är riskmodifierande faktorer som länsstyrelserna bör ta hänsyn till när kontrollobjekten väljs ut.

	Bransch/Riskmodifierande faktor	Kontrollprioritet
1	Verksamhetens storlek	Om verksamheten är större än genomsnittet så bör den ges högre kontrollprioritet än övriga i branschen (ökad risk vid större produktionsvolym).
2	Ren	Renskötselområdena är indelade i friklassade och icke friklassade områden. Uppfödning i icke friklassade områden ger högre kontrollprioritet än övriga i branschen (ökad risk för cesium). Om renarna finns i ett friklassat område halva året och i ett icke friklassat område den andra halvan av året bör en notering göras om det i anläggningsregistret. Även om renarna bara delar av året visas i ett område som inte är friklassas ska dessa ges högre kontrollprioritet än de som enbart vistas i friklassade områden.
3	Frilevande vilt	Vilt från områden med förhöjda cesiumhalter bör ges högre kontrollprioritet än övriga i branschen.
4	Villkorad läkemedelsanvändning	Verksamheten bör ges högre kontrollprioritet än övriga i branschen.
5	Egen inblandning av läkemedel i foder	Verksamheten bör ges högre kontrollprioritet än övriga i branschen (ökad risk för läkemedelsrester).
6	Spannmålsproduktion med lagring och torkning på gården	Lagring och torkning av spannmål Verksamheten bör ges högre kontrollprioritet än övriga i branschen (ökad risk för mykotoxiner).
7	Direktorkning av foderspannmål	Verksamheten bör ges högre kontrollprioritet än övriga i branschen (ökad risk för dioxiner).
8	Mjölproduktion med leverans av opastöriserad mjölk direkt till konsumenter	Verksamheten bör ges högre kontrollprioritet än övriga i branschen (ökade mikrobiologiska risker). Länsstyrelserna ansvarar för att kontrollera bestämmelserna 45 § och 76-81 §§ i LIVSFS 2005:20.

	Bransch/Riskmodifierande faktor	Kontrollprioritet
9	Alla som levererar små mängder primärprodukter direkt till konsumenter och till lokala detaljhandelsanläggningar	Verksamheten bör ges högre kontrollprioritet än övriga i branschen. Det finns särskilda regler gäller för detta och det är viktigt att efterlevnaden kontrolleras. Länsstyrelserna ansvarar för att kontrollera bestämmelserna 45-57 §§ och 60-75 §§ i LIVSFS 2005:20.
10	Vegetabilieproduktion utan kemiska bekämpningsmedel	Verksamheten bör ges lägre kontrollprioritet än övriga i branschen (minskad risk för bekämpningsmedelsrester).

Riskmodifierande faktorer som enbart påverkar kontrollens innehåll

Det finns många riskmodifierande faktorer som inte påverkar kontrollprioriteringen men som kan påverka innehållet i kontrollen och hur kontrollen ska genomföras. Exempel på det är värphöns som hålls utomhus, där risken för introduktion av PCB/dioxiner och bakterier, främst salmonella, är högre än hos värphöns som hålls inomhus. Några effektiva förebyggande åtgärder finns förutom hygienbarriärer och inomhussystem.

I PDFen nedan finns en sammanställning av samtliga riskmodifierande faktorer som identifierades i samband med att klassningsmodellen för livsmedels- och foderföretag togs fram. Här beskrivs branschvis riskmodifierande faktorer, den aktuella faran, hur den riskmodifierande faktorn påverkar risken och vilka eventuella åtgärder en primärproducent kan göra för att minska risken. Till varje riskmodifierande faktor finns också en kommentar.

Informationen är tänkt att användas som stöd och vägledning inför och under kontrollen och för att bedöma situationen på en specifik anläggning.

Riskmodifierande faktorer

Länsstyrelsens kontrollplan och kontroller utöver den nationella tilldelningen

Baserat på erfarenheter från tidigare utförda kontroller och andra regionala aspekter kan varje länsstyrelse komplettera den egna kontrollplanen med fler planerade kontroller. Det görs då utöver den tilldelning som länsstyrelsen fått genom den nationella kontrollplanen för primärproduktionen.

Beroende på hur kontrollobjekten väljs ut kan dessa kontroller rapporteras som övrig riskbaserad kontroll eller planerad kontroll övrigt.

Länsstyrelsens kontrollplan ska även omfatta uppföljande kontroller som genomförs för att följa upp att verksamhetsutövaren har rättat till tidigare brister (avvikelser). Det gäller både bristande efterlevnad som upptäcks vid offentlig kontroll och vid grundvillkorskontroll (tidigare kallad tvärvillkorskontroll). De uppföljande kontrollerna ska inte räknas in i den nationella kontrollplaneringen (tilldelningen). Det beror på att det är svårt att förutse hur många planerade kontroller som kommer kräva uppföljning på grund av avvikelser. En del uppföljningar kan dessutom ske administrativt från kontoret genom att aktören skickar in styrkande dokumentation på att en åtgärd vidtagits (exempelvis i form av fotografi). Länsstyrelsen måste ändå i sin kontrollplan visa att det finns en planering för att följa upp avvikelser som konstaterats i kontrollen.

Alla planerade kontroller ska ingå i myndighetens dokumenterade kontrollplan. Hur länsstyrelsen valt ut sina kontrollobjekt ska också framgå av kontrollplanen. Se vidare 3 a § LIVSFS 2005:21.

Kontrollens omfattning

När kontrollen planeras och utförs bör den omfatta alla produktionsinriktningar som verksamhetsutövaren har, inte bara den huvudsakliga produktionen. Kontrollen omfattar även foderverksamhet på en anläggning som har livsmedelsverksamhet.

Exempel 1: En gård som har valts ut för kontroll utifrån huvudsaklig produktionsinriktning mjölk men som även producerar även spannmål och grovfoder, kontrolleras för mjölk, grovfoder- och spannmålsodling. Kontrollen omfattar både livsmedelslagstiftningen och foderlagstiftningen.

Exempel 2: En aktör har registrerat spannmålsodling som huvudsaklig produktionsinriktning och baljväxter som övrig produktionsinriktning. I kontrollplaneringen har gården valts ut på grund av spannmålsodlingen men kontrolleras både för spannmål och baljväxter. Kontrollen omfattar livsmedelslagstiftningen och foderlagstiftningen.

I den nationella kontrollplanen för primärproduktionen kan det också finnas prioriteringar som styr innehållet av kontrollen, till exempel fokus på kontroll av bevattningsvatten vid odling av bladgrönsaker.

Exempel: Odling av bladgrönsaker på friland har valts ut för kontroll. För branschen Bladgrönsaker friland finns ett särskilt kontrollfokus angivet i den ettåriga kontrollplanen: kontroll av personalhygien och bevattningsvatten. Vid planering och genomförande av kontrollen läggs därför extra tid på kontroll av personalhygien och bevattningsvatten.

Avsteg från exemplen ovan kan göras om det är befogat, till exempel i samband med utredningar, uppgifter som tyder på att konsumenterna sannolikt vilsledds eller annan riktad kontroll.

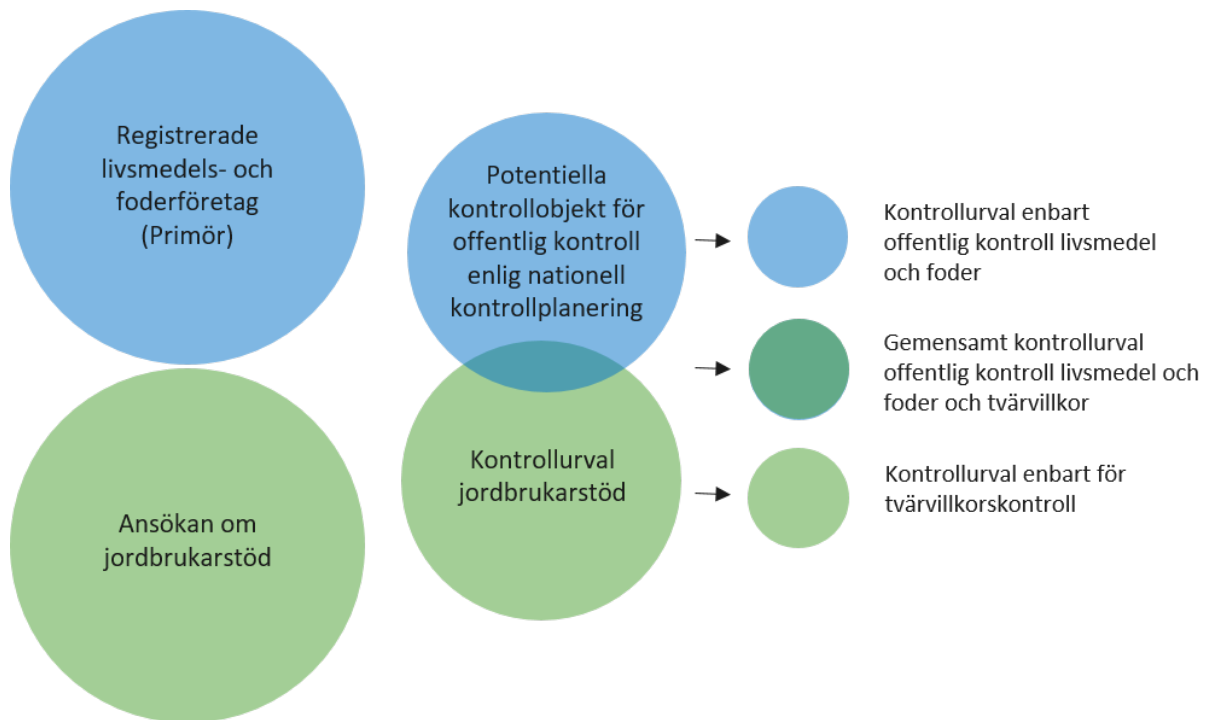
Grundvillkorskontroll

Jordbrukare som söker jordbrukarstöd omfattas av grundvillkorskontroll (tidigare kallad tvärvillkorskontroll). I den ingår bland annat kontroll av efterlevnaden av vissa bestämmelser i livsmedels- och foderlagstiftningen.

Den riskbaserade planeringen av grundvillkorskontrollen skiljer sig från den riskbaserade offentliga kontrollen enligt förordning (EU) 2017/625. Om urvalet av kontrollobjekt sammanfaller kan dock kontrollbesöken samordnas, förutsatt att kriterierna både för riskbaserad offentlig kontroll och riskanalysen enligt grundvillkorssystemet uppfylls och att samordningen inte sker på bekostnad av kontrollernas verkningsfullhet.

Arbetsgång om kontrollerna samordnas

Ta ut samtliga aktörer som uppfyller urvalskriterierna enligt den nationella riskbaserade kontrollplanen som potentiella kontrollobjekt för kontrollåret. Kontrollurvalen görs separat, var för sig. När kontrollurvalet för grundvillkorskontrollen är färdigt kan samordning ske hos de aktörer som fallit ut i båda urvalen. Se bild nedan som visar ett flödesschema över hur den riskbaserade offentliga kontrollen kan samordnas enligt nationell kontrollplanering och grundvillkorskontroll.

Exempel -1 - Potentiella kontrollobjekt för offentlig kontroll

Länsstyrelsen ska enligt den nationella kontrollplaneringen kontrollera 10 mjölkproducenter. I länet finns totalt 25 mjölkproducenter. Samtliga dessa är potentiella kontrollobjekt. Enligt den nationella kontrollplaneringen ska större fokus läggas på de som säljer opastöriserad mjölk direkt till konsumenter. För att välja ut vilka 10 mjölkproducenter som ska kontrolleras tar länsstyrelsen hänsyn till vilka gårdar som har direktförsäljning av opastöriserad mjölk, vilka som har fått kontroll tidigare, resultatet av dessa kontroller, gårdarna storlek, anslutning till kvalitetssäkringssystem, om det är en ny anläggning med mer.

Exempel 2 - Samordning av kontroller

Aktör A, B och C föll ut i kontrollurvalet för grundvillkorskontroll. Aktör B, D och E föll ut i kontrollurval för offentlig kontroll livsmedel och foder. Det innebär att vid kontroll av aktör B går det att samordna den offentliga kontrollen med grundvillkorskontrollen. Vid kontroll av aktörer A, C, D och E går det däremot inte att samordna kontrollerna.